

Hoe word ik beter in geschiedenis?

Als je beter wilt worden in geschiedenis moet je weten wat er bij het vak geschiedenis van je wordt gevraagd, wat je bij een onderwerp precies moet kennen en kunnen. Het maakt daarbij niet uit om welk onderwerp het gaat.

1. Inkaderen van het onderwerp

Om te beginnen ga je het onderwerp inkaderen, o.a. door het in de tijd en in de ruimte te plaatsen. Je doet dat door een antwoord te geven op de volgende drie w-vragen:

- **Wat**

Formuleer kort en bondig en zo nauwkeurig mogelijk, waarover het onderwerp gaat, wat het thema is. Als je dit hebt gedaan, zal het je helpen de juiste vragen te stellen over bijvoorbeeld oorzaak en gevolg of over continuïteit en verandering.

- **Wanneer**

Bepaal zo nauwkeurig mogelijk wanneer het onderwerp zich afspeelt. Bepaal zo nauwkeurig mogelijk het begin en het eind (voor zover mogelijk). Maak ook een tijdbalk van belangrijke gebeurtenissen die, met betrekking tot het onderwerp, in deze periode hebben plaatsgevonden.

- **Waar**

Bepaal ten slotte zo nauwkeurig mogelijk waar het onderwerp zich afspeelt. Gaat het om één plek of spelen meer plaatsen/gebieden een rol?

Hoe word je hierin steeds beter?

Je wordt hierin beter als de nauwkeurigheid van het inkaderen groter wordt en je dit ook kunt bij moeilijke en grote onderwerpen.

2. Historische begrippen en concepten

Historische begrippen

In elk onderwerp komen historische begrippen aan de orde. Sommige van die begrippen komen alleen bij een bepaald onderwerp aan de orde, we noemen dit **unieke** begrippen. Andere begrippen spelen een rol bij verschillende of soms zelfs bij de meeste onderwerpen, we spreken dan van **generieke** begrippen.

Historische concepten

Als een begrip eigenlijk bestaat uit verschillende andere begrippen spreken we van een **concept**. Voorbeelden van historische concepten zijn democratie, revolutie of macht. Tot het concept democratie horen dan bijvoorbeeld begrippen als volk, burgers, kiesrecht en (volks)vertegenwoordigers. Een concept macht is bij geschiedenis zo'n belangrijk concept dat we ook wel spreken van een **kernconcept** of **slutelconcept**.

Telkens als het kernconcept macht in een onderwerp aan de orde komt kun je dezelfde vragen over macht stellen. Belangrijk voordeel hiervan is dat je veel gemakkelijker kunt kijken naar overeenkomsten en verschillen in macht in verschillende periodes. Je kunt bijvoorbeeld de volgende vragen stellen:

1. Wie heeft of wie hebben de macht?
2. Over wie of wat hebben zij macht?
3. Waarom hebben zij macht? Waarop is macht gebaseerd (geld, grond)?
4. Van wie is de macht afkomstig (legitimiteit van macht)?
5. Om wat voor soort macht gaat het, politieke, economische of kerkelijke macht?

Wat moet je kunnen?

Je moet van elk belangrijk begrip of concept een omschrijving kunnen geven en deze omschrijving gebruiken bij bijvoorbeeld het geven en verklaren van oorzaken en gevolgen, bij het onderscheiden van wat er in een periode is veranderd of juist gelijk is gebleven.

Hoe word je hierin steeds beter?

Je wordt hierin beter als je je omschrijving van begrippen en concepten nauwkeuriger wordt en je deze steeds beter kunt toepassen bij het beschrijven en verklaren van historische gebeurtenissen en bij het beschrijven van het aangeven van wat er in een periode is veranderd of juist gelijk is gebleven. Je wordt hierin ook beter als je veranderingen over een langere periode zichtbaar kunt maken en als je concepten (bijvoorbeeld macht of democratie) in verschillende periodes met elkaar kunt vergelijken.

3. Historisch denken en redeneren

Als je het onderwerp hebt verkend ga je de diepte in. Je zoek nu antwoorden op vragen die betrekking hebben op bron en vraagstelling, oorzaak-gevolg, continuïteit en verandering, standplaatsgebondenheid, historisch belang en op het interpretatieve karakter van geschiedenis.

3.1 Bron en vraagstelling

Je kunt alleen een goed beeld krijgen van het verleden als je aan dat verleden vragen stelt, historische vragen. Historische vragen zijn vragen waarin je op zoek gaat naar verklaringen voor gebeurtenissen en ontwikkelingen, naar de gevolgen van gebeurtenissen. Vragen ook waarin je onderzoekt wat er in de loop van de tijd is veranderd en wat hetzelfde is gebleven. Maar ook vragen naar waarom mensen gedaan hebben wat ze gedaan hebben.

Het antwoord op de al deze vragen vind je in historische bronnen, in brieven, dagboeken en verslagen, maar ook in gebouwen, foto's, tekeningen of in grafieken en tabellen.

Wat moet je kunnen?

Je moet **historische vragen** kunnen bedenken en in historische bronnen naar antwoorden op die vragen kunnen zoeken. De informatie die je in bronnen hebt gevonden moet je kunnen beoordelen op **bruikbaarheid**, **betrouwbaarheid** en **representativiteit** (een bron is representatief als deze voor meer gevallen of meer personen geldt)

Je kunt ...

- een historische vraag bedenken over een onderwerp en daarbij onderscheid maken tussen de volgende vraagtypen:
 - beschrijvende
 - verklarende
 - vergelijkende
 - waarderende (evaluatieve) vragen
- uit bronnen informatie selecteren voor het beantwoorden van de vraag en daarbij nagaan of de bronnen:
 - bruikbare informatie bieden
 - betrouwbare informatie bieden
 - een representatief beeld geven
- uitspraken doen over het verleden en die ondersteunen met argumenten (ontleend aan bronnen).

Can do statements:

Ik kan:

- bronnen verzamelen die bruikbaar zijn voor het beantwoorden van een onderzoeksvraag;
- gegevens uit bronnen selecteren voor het beantwoorden van een vraag;
- feiten van meningen onderscheiden in bronnen;
- inschatten over hoeveelheid informatie de maker kon beschikken;
- informatie in bronnen beoordelen op betrouwbaarheid;
- informatie uit bronnen beoordelen op representativiteit;
- interpretaties herkennen in bronnen;
- aangeven of er (verwachte) informatie in een bron ontbreekt;
- rekening houden met de omstandigheden waaronder een bron tot stand kwam.

Ik hou:

- rekening met de persoon van de maker van de bron;
- rekening met het doel waarmee de bron is geschreven;
- rekening met het publiek voor wie de bron bedoeld was.

Betrouwbaarheid van bronnen

Om de betrouwbaarheid van een bron voor het beantwoorden van een vraag te kunnen beoordelen moet je redeneren over en met de bron.

Redeneren over bronnen

Bij redeneren over bronnen stel je allerlei vragen over de bron, Hoewel je altijd moet proberen een antwoord op al deze vragen te vinden, zul je merken dat dit niet altijd mogelijk.

- Wie is de auteur van de bron?
 - Welke functie had hij of welke rol speelde hij?
 - Was hij ooggetuige van de gebeurtenis waarover hij schrijft?

- Over welke informatie kon hij beschikken?
- Wanneer is de bron gemaakt?
 - Is de bron gemaakt ten tijde van de gebeurtenis of pas (veel) later?
- Waar is de bron gemaakt?
 - Is de bron gemaakt in de directe omgeving van de gebeurtenis?
- Wat is het voor soort bron?
 - Dagboek
 - Brief
 - Krantenartikel
 - Feitelijke verslag
 - Officieel document

Redeneren met bronnen

Als je de vragen over de bron hebt proberen te beantwoorden, ga je onderzoeken welke informatie de bron biedt en, wat soms minstens zo belangrijk is, welke informatie ontbreekt. Is dat omdat de maker van de bron niet over meer informatie beschikte of heeft hij of zij misschien bewust bepaalde informatie weggelaten?

- Doel van de bron
 - Met welk doel is de bron gemaakt (om te informeren, om te overtuigen of is er sprake van propaganda?)
 - Voor welk publiek is de bron gemaakt?
- Bruikbaarheid van de bron
 - Voor welke vraag of onderdeel van een vraag biedt de bron informatie?
- Betrouwbaarheid van de bron
 - Is er reden om aan de betrouwbaarheid van de bron te twijfelen. Heeft de auteur bijvoorbeeld redenen om de zaken anders voor te stellen dan ze in werkelijkheid waren?
- Representativiteit van de bron
 - Is de informatie in de bron representatief voor de hele groep waarop de informatie betrekking heeft?

Hoe word je hierin steeds beter?

Je wordt steeds beter in het stellen van vragen en het verwerken van informatie uit bronnen als je er vaak mee oefent en daarbij steeds dezelfde vragen aan de bronnen stelt.

3.2 Historische verklaringen, oorzaak en gevolg

Een van de vragen die je bij geschiedenis heel vaak stelt is de **waarom-vraag**. Waarom vond een gebeurtenis of ontwikkeling plaats? Waarom deed iemand wat hij deed? Bij geschiedenis ben je dus voortdurend op zoek naar verklaringen. Maar je zoekt niet alleen naar oorzaken van iets, je kijkt ook naar gevolgen. Gevolgen die zelf ook weer de oorzaak kunnen zijn van nieuwe gebeurtenissen en ontwikkelingen.

Wat moet je kunnen?

Je moet verklaringen kunnen geven voor gebeurtenissen en ontwikkelingen en de gevolgen ervan kunnen beschrijven.

Hoe word je hierin steeds beter?

Je wordt hierin steeds beter als je ...

- In historische processen (of in bronnen) verschillende oorzaken kunt herkennen en die ook kunt uitleggen en daarbij kunt aangeven of het gaat om:
 - belangrijke of minder belangrijke oorzaken
 - culturele (religieuze), sociale, politieke of economische oorzaken;
 - incidentele of structurele oorzaken
 - intentionele oorzaken (was dit de bedoeling van de actie?)
 - noodzakelijke of voldoende voorwaarden
- historische processen (of in bronnen) verschillende gevolgen kunt herkennen en die ook kunt uitleggen en daarbij kunt aangeven of het gaat om:
 - belangrijke of minder belangrijke gevolgen
 - culturele (religieuze), sociale, politieke of economische gevolgen;
 - bedoelde of onbedoelde gevolgen
 - gevolgen op korte of lange termijn

Can do statements

Ik kan:

- structurele van incidentele oorzaken herkennen en onderscheiden;
- onderscheid maken tussen politieke, economische, sociale en culturele oorzaken;
- het belang van oorzaken wegen (minder belangrijke van belangrijke oorzaken onderscheiden).

Ik kan:

- bedoelde van onbedoelde gevolgen onderscheiden;
- het belang van gevolgen wegen (belangrijke van minder belangrijke gevolgen onderscheiden);
- de schaal van gevolgen wegen;
- de duur van de gevolgen aangeven.

Werkwoorden, signaalwoorden en zelfstandige naamwoorden die betrekking hebben op causaal redeneren

Als je in teksten op zoek gaat naar verklaringen voor gebeurtenissen en ontwikkelingen kunnen allerlei woorden je helpen bij het vinden van oorzaken en gevolgen.

Let op: soms zijn oorzaken en gevolgen in een tekst veel minder duidelijk te herkennen omdat bijvoorbeeld onderstaande (werk)woorden ontbreken. De oorzaken zitten dan meer verstopt in de tekst.

Werkwoorden die gebruikt worden om oorzaken aan te geven die een gebeurtenis of ontwikkeling mogelijk maken (maar niet per se noodzakelijk zijn):

- Beïnvloeden

- Ondersteunen
- Bijdragen aan
- Bevorderen

Werkwoorden die duiden op beslissende oorzaken:

- Leiden tot
- Veroorzaken
- Bepalen
- Betekenen

Structuurwoorden of **signaalwoorden** die verwijzen naar oorzaken en/of gevolgen:

- Omdat
- Doordat
- Daarom
- Aangezien
- Door
- Dus
- Zodat
- Om
- Want
- Zo(doende)

Zelfstandige naamwoorden:

- Oorzaak
- Gevolg
- Reden
- Voedingsbodem
- Invloed

3.3 Verandering en continuïteit

Door de hele geschiedenis heen zijn er telkens heel veel dingen veranderd, maar in diezelfde periode bleven ook een heleboel dingen hetzelfde. Vaak ook veranderden er in het verleden op de ene plaats op aarde heel veel zaken, terwijl er op andere plekken juist niets of slechts heel weinig veranderde. Een historicus vraagt zich dan af wat er telkens is veranderd en wat niet en waarom.

Wat moet je kunnen?

Je moet kunnen uitleggen in hoeverre er in een periode sprake is van verandering en continuïteit. Wat is er in die periode veranderd en wat is hetzelfde gebleven?

Hoe word je hierin steeds beter?

Je wordt beter in het onderscheiden van veranderingen en continuïteit, naarmate je beter duidelijk kunt maken of een verandering:

- van lange of korte duur was;

- groot en belangrijk of eerder klein en onbelangrijk was;
- tamelijk snel en plotseling of eerder langzaam en geleidelijk plaatsvond.

3.4 Standplaatsgebondenheid (historische empathie)

Bij geschiedenis doen we uitspraken over een tijd die niet meer bestaat. We proberen ons te verplaatsen in het denken, voelen en handelen van mensen in een tijd waarin veel dingen anders waren dan tegenwoordig. We moeten rekening houden met de normen en waarden uit andere tijden en met het feit dat zij niet wisten wat wij nu wel weten. Maar we moeten er ook rekening mee houden dat wij over het verleden praten vanuit onze eigen normen en waarden, onze eigen opvattingen. Dat alles samen maakt het tot een van de moeilijkste onderdelen van het vak geschiedenis.

Wat moet je kunnen?

Je moet het denken en handelen van mensen in een bepaalde tijd kunnen beschrijven en verklaren, en daarbij rekening houden met je eigen opvattingen, normen en waarden, maar ook met die van mensen uit de tijd die je bestudeert. Daarbij moet je er rekening mee houden dat zij niet wisten, wat wij, die veel later leven, wel weten.

Hoe word je hierin steeds beter?

Je wordt beter in het toepassen van standplaatsgebondenheid/historische empathie als je bij het beoordelen van het denken en handelen van mensen in andere tijden steeds meer rekening houdt met ...

- wat mensen in die tijd konden weten;
- wat de normen en waarden van mensen in die tijd waren;
- je eigen normen en waarden.

Can do statements:

Ik kan:

- veranderingen en continuïteit onderscheiden in historische gebeurtenissen en ontwikkelingen;
- van historische veranderingen aangeven of deze snel en plotseling optreden of langzaam en geleidelijk ;
- van historische veranderingen aangeven of het om politieke, economische, sociale of culturele veranderingen gaat;
- de reikwijdte/omvang van een verandering aangeven (aangeven hoeveel mensen erbij betrokken waren);
- de intensiteit van een verandering aangeven (hoe ingrijpend was de verandering voor mensen);
- aangeven hoe lang de verandering heeft geduurd.

3.5 Van historisch belang

Er is in het verleden heel veel gebeurd en er hebben ongelooflijk veel mensen een rol gespeeld in die gebeurtenissen. Maar niet alle personen en gebeurtenissen waren van even groot historisch belang. Welke personen en gebeurtenissen meer of minder belangrijk zijn hangt van veel factoren af.

Wat moet je kunnen?

Je moet van een persoon of een historische gebeurtenis kunnen aangeven of die van historisch belang is en dit oordeel kunnen onderbouwen.

Hoe word je daarin steeds beter?

Je wordt hierin steeds beter naarmate je met meer factoren rekening houdt bij het bepalen van het historisch belang van personen en gebeurtenissen.

Hoe kun je bepalen of een persoon of een gebeurtenis belangrijk is?

Om te kunnen beoordelen of gebeurtenissen en personen van historische betekenis zijn moet je uiteraard beschikken over historische kennis over die personen en gebeurtenissen. Maar dat is niet voldoende, je moet ook weten hoe je kunt beoordelen of bijvoorbeeld een persoon of gebeurtenis van historisch belang was, waar je op moet letten.

Can do statements

Ik kan:

- het belang van een persoon in een historische gebeurtenis beoordelen;
- het belang van een persoon in een historische ontwikkeling beoordelen;
- het belang van een historische gebeurtenis beoordelen;
- het belang van een historische ontwikkeling beoordelen.

Hoe beoordeel je het belang van historische gebeurtenissen?

1. Bepaal eerst welke gebeurtenissen een rol spelen in dit onderwerp
2. Beoordeel vervolgens, op basis van onderstaande criteria, hoe belangrijk elke gebeurtenis was.

A. Tijd

Hoe er bij het beoordelen van het belang van een persoon of gebeurtenis rekening mee dat het oordeel over het historisch belang van iets of iemand in de loop van de tijd nogal eens kan verschillen.

- Hoe belangrijk vinden tijdgenoten de gebeurtenis of ontwikkeling?
- Hoe belangrijk vindt men in de loop van de tijd de gebeurtenis of ontwikkeling?
- hoe belangrijk is de gebeurtenis of ontwikkeling voor het heden?
- hoe belangrijk is de gebeurtenis of ontwikkeling voor de toekomst?

B. Kwantiteit

Hoe (historisch) belangrijk een gebeurtenis, ontwikkeling of persoon is kun je beoordelen door een antwoord te zoeken op de vraag hoeveel invloed een gebeurtenis of persoon heeft gehad op het verloop van de geschiedenis. Je kijkt dan naar de kwantiteit van de invloed.

- Hoe veel mensen zijn betrokken bij de gebeurtenis of ontwikkeling?
- Hoe lang heeft de gebeurtenis effect gehad op de samenleving?

C. Kwaliteit

Hoe (historisch) belangrijk een gebeurtenis, ontwikkeling of persoon is kun je beoordelen door een antwoord te zoeken op de vraag hoe belangrijk de gebeurtenis of persoon was voor het verloop van de geschiedenis. Je kijkt dan naar de kwaliteit van de invloed.

- Wat was de invloed van de gebeurtenis op korte en lange termijn?
- Heeft de gebeurtenis geleid tot (ingrijpende) veranderingen in de samenleving? Denk daarbij aan:
 - tempo (bijvoorbeeld tamelijk snel en plotseling of langzaam en geleidelijk)
 - terrein (bijvoorbeeld politiek, economisch, sociaal en cultureel)
 - waardering, denk hierbij aan:
 - de schaal van de veranderingen (hoeveel mensen/landen waren erbij betrokken)
 - de intensiteit (hoe diep werd het leven van mensen er door beïnvloed)
 - de duur
- Heeft de gebeurtenis invloed gehad op andere ontwikkelingen?
- In hoeverre was de gebeurtenis een keerpunt/mijlpaal in de geschiedenis?
- In hoeverre geeft de gebeurtenis zicht op/ was de gebeurtenis belangrijk voor andere ontwikkelingen?

Hoe beoordeel je het belang van historische personen?

1. Bepaal eerst welke personen een rol spelen bij het onderwerp. Maak een lijstje en schrijf achter elk naam kort wat zijn of haar functie is.
2. Beoordeel vervolgens, op basis van onderstaande criteria, hoe belangrijk elke persoon was.

A. Tijd

Hoe er bij het beoordelen van het belang van een persoon rekening mee dat het oordeel over het historisch belang van iets of iemand in de loop van de tijd nogal eens kan verschillen.

- Hoe belangrijk vinden tijdgenoten (het werk van) de persoon?
- Hoe belangrijk vindt men (het werk van) de persoon in de loop van de tijd?
- Hoe belangrijk is (het werk van) de persoon voor het heden?
- Hoe belangrijk is (het werk van) de persoon voor de toekomst?

B. Kwantiteit

Hoe (historisch) belangrijk een persoon is kun je beoordelen door een antwoord te zoeken op de vraag hoeveel invloed een persoon heeft gehad op het verloop van de geschiedenis. Je kijkt dan naar de kwantiteit van de invloed.

- Hoe lang heeft (het werk van) de persoon effect gehad op de samenleving

C. Kwaliteit

Het historische belang van een persoon is kun je beoordelen door een antwoord te zoeken op de vraag hoe belangrijk de persoon was voor het verloop van de geschiedenis. Je kijkt dan naar de kwaliteit van de invloed.

- Wat was de invloed van (het werk van) de persoon op korte en lange termijn?
- Heeft (het werk van) de persoon geleid tot (ingrijpende) veranderingen in de samenleving? Denk daarbij aan:

- tempo (bijvoorbeeld tamelijk snel en plotseling of langzaam en geleidelijk)
- terrein (bijvoorbeeld politiek, economisch, sociaal en cultureel)
- In hoeverre geeft (het werk van) de persoon zicht op/ was de gebeurtenis belangrijk voor andere ontwikkelingen?
- In hoeverre heeft (het werk van) de persoon de ideeën of het leven van veel mensen verbeterd of verslechterd?
- In hoeverre is de persoon een voorbeeld geweest voor anderen?

3.6 Interpretatie

Een verhaal over het verleden is geen kopie van de werkelijkheid, maar een interpretatie van het verleden. Er zijn verschillende interpretaties mogelijk, en die kunnen allemaal tegelijkertijd waar zijn. Maar dat betekent niet dat elke interpretatie van het verleden even waardevol of zelfs maar juist is. Hoe goed of aannemelijk een interpretatie is hangt af van de onderbouwing met argumenten ontleend aan historische bronnen.

Wat moet je kunnen?

Je moet een verklaring van een gebeurtenis kunnen geven en die aannemelijk maken door die verklaring te onderbouwen met argumenten die je ontleent aan primaire bronnen of aan boeken geschreven door historici.

Hoe word je hierin steeds beter?

Je wordt beter in het geven van verklaringen voor gebeurtenissen door je verklaring niet alleen te onderbouwen met argumenten, maar ook een enerzijds-anderzijds redenering op te zetten. Je maakt duidelijk dat er zowel voor als tegen een bepaalde visie op een gebeurtenis iets te zeggen valt. Nog mooier is het als je na zo'n afweging zelf tot een onderbouwde keuze bent gekomen.

Can do statements

Ik kan:

- een interpretatie in een verhaal herkennen;
- ik kan een eigen interpretatie van een gebeurtenis onderbouwen met argumenten.

Als deze leerdoelen gelden voor elk onderwerp leren leerlingen dat zij telkens dezelfde vragen aan een onderwerp moeten stellen. Zij zullen dan merken dat niet alle aspecten voor elk onderwerp van even groot belang zijn, of dat zij op bepaalde vragen geen antwoord krijgen.

Als aanvulling op deze leerdoelen kun je, wanneer in een onderwerp **generieke concepten** aan de orde komen, leerlingen ook een vaste set vragen laten beantwoorden. Belangrijk voordeel hiervan is dat de kennis over en begrip van het concept in de loop van de tijd zal toenemen. Bovendien wordt het voor leerlingen gemakkelijk na te gaan wat er in de loop van de tijd met betrekking tot het concept verandert of juist hetzelfde blijkt. Als het concept macht ter sprake komt geeft het leerlingen bijvoorbeeld meer zicht op overeenkomsten en verschillen tussen de politieke situatie in een absoluut geregeerd land en de 'Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden' als zij voor beide situaties dezelfde vragen over macht moeten beantwoorden. Bijvoorbeeld:

1. Wie heeft of wie hebben de macht?
2. Over wie of wat hebben zij macht?
3. Waarom hebben zij macht? Waarop is macht gebaseerd (geld, grond)?
4. Van wie is de macht afkomstig (legitimiteit van macht)?
5. Om wat voor soort macht gaat het, politieke, economische of kerkelijke macht?